

Сиза Н. П.,
*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри кримінального процесу та криміналістики
Навчально-наукового інституту права
Київського національного університету імені Тараса Шевченка*

ОБОВ'ЯЗКОВІСТЬ СУДОВИХ РІШЕНЬ ЯК ЗАГАЛЬНА ЗАСАДА КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ

BINDING OF COURT DECISIONS AS A GENERAL PRINCIPLE OF CRIMINAL PROCEEDINGS

У статті досліджується правовий зміст засади обов'язковості судових рішень у кримінальному провадженні, що включає два основні аспекти: обов'язковість виконання судового рішення, яке набрало законної сили, та обов'язковість висновків Верховного Суду щодо застосування норм права.

З урахуванням сформульованих у науці кримінального процесу ознак засад (принципів) кримінального провадження розкрито правовий зміст засади обов'язковості судових рішень у кримінальному провадженні. Звернута увага на форми судових рішень, які ухвалюються (постановляються) слідчим суддею, судом у різних стадіях кримінального провадження відповідно до вимог Кримінального процесуального кодексу України (КПК). Запропоновано доповнити ч. 2 ст. 21 і ч. 1 ст. 533 КПК вказівкою на таку форму судового рішення як постанова. Розкрито положення КПК щодо порядку і строків набрання судовими рішеннями законної сили, як необхідної умови виконання судових рішень. Визначено зміст таких властивостей судового рішення, що набрало законної сили, як виключність, незаперечність незмінність та преюдиціальність, що пов'язані з обов'язковістю судових рішень. Акцентовано увагу, що судові рішення не можуть бути переглянуті чи змінені іншими органами чи особами поза межами судочинства, за винятком рішень про амністію та помилування.

Зроблено висновок, що з набранням законної сили судові рішення набуває ознак загальнообов'язковості, тобто стає обов'язковим як для суду, який його ухвалив, так і для сторін та інших учасників кримінального провадження, а також для усіх фізичних і юридичних осіб, органів державної влади та органів місцевого самоврядування, їх службових осіб, і підлягає виконанню на всій території України.

Розглянуті проблемні питання обов'язковості врахування висновків щодо застосування норм права, викладених у постановках Верховного Суду, іншими судами при застосуванні таких норм права. Визначено суб'єктів владних повноважень у кримінальному провадженні, для яких є обов'язковими висновки щодо застосування норм права, викладені у постановках Верховного Суду.

Ключові слова: *обов'язковість судових рішень, засада кримінального провадження, набрання судовим рішенням законної сили, виконання судового рішення, постанови Верховного Суду.*

The article examines the legal content of the principle of binding court decisions in criminal proceedings, which includes two main aspects: the mandatory execution of a court decision that has gained legal force, and the mandatory conclusions of the Supreme Court regarding the application of legal norms.

Taking into account the features of the principles of criminal proceedings formulated in the science of the criminal process, the legal content of the principle of the binding of court decisions in criminal proceedings is disclosed. Attention is paid to the forms of court decisions that are adopted (decided) by the investigating judge, the court at various stages of criminal proceedings in accordance with the requirements of the Criminal Procedure Code of Ukraine (CPC). It is proposed to supplement part 2 of Art. 21 and Part 1 of Art. 533 of the CPC indicating such a form of court decision as a resolution. The provisions of the CPC regarding the procedure and terms for court decisions to enter into force, as a necessary condition for the execution of court decisions, have been disclosed. The content of such properties of a court decision that has gained legal force as exclusivity, irrefutability, immutability and prejudiciality, which are related to the binding of court decisions, are determined. It is emphasized that court decisions cannot be reviewed or changed by other bodies or persons outside the judiciary, with the exception of amnesty and pardon decisions.

It was concluded that with the acquisition of legal force, a court decision acquires the characteristics of universal binding, that is, it becomes binding both for the court that passed it, and for the parties and other participants in criminal proceedings, as well as for all natural and legal persons, state bodies authorities and local self-government bodies, their officials, and is subject to execution throughout the territory of Ukraine.

Considered problematic issues of the obligation to take into account conclusions regarding the application of legal norms set forth in Supreme Court decisions by other courts when applying such legal norms. Subjects of authority in criminal proceedings are defined, for which conclusions regarding the application of legal norms, set out in the Supreme Court's rulings, are mandatory.

Key words: *binding of court decisions, principle of criminal proceedings, acquisition of legal force by a court decision, execution of a court decision, decisions of the Supreme Court.*

Постановка проблеми. Метою реалізації функції правосуддя у кримінальному процесі є ухвалення законного, обґрунтованого, вмотивованого й справедливого судового рішення, що вирішує соціально-правовий конфлікт і забезпечує захист прав, свобод та інтересів осіб. Виконання ухваленого судового рішення, що набрало законної сили, передбачено положеннями засади обов'язковості судових рішень та є важливою гарантією реалізації права на справедливий суд. Чітке нормативне визначення змісту засади обов'язковості судових рішень у кримінальному провадженні є необхідною умовою для правильного правозастосування та ефективності функціонування системи правосуддя у сфері кримінального судочинства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемні питання засад судочинства та судових рішень у кримінальному процесі досліджували О.Р. Балацька, О.І. Бережний, Н.В. Глинська, Ю.М. Грошевий, О.В. Капліна, І.І. Когутич, О.П. Кучинська, Л.М. Лобойко, В.Т. Маляренко, В.І. Маринів, О.Р. Михайленко, М.М. Михеєнка, В.В. Молдован, В.Т. Нор, Д.А. Пеший, М.А. Погорецький, В.О. Попелюшко, Д.О. Скрипник, Х.Р. Тайлієва, В.М. Тертишник, Л.Д. Удалова, О.З. Хотинська-Нор, В.П. Шибіко, О.Г. Шило, М.Є. Шумило, О.Г. Яновська та інші.

Мета статті – на основі вивчення теоретичних напрацювань та аналізу норм кримінального процесуального законодавства встановити правовий зміст засади обов'язковості судових рішень у кримінальному провадженні.

Виклад матеріалу дослідження та його основні результати. Обов'язковість судового рішення проголошено Конституцією України (п. 9 ч. 2 ст. 129) [1] однією з основних засад судочинства, а правовий зміст цієї засади, яка має міжгалузевий характер, визначений у ст. 13 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» [2]. Сутність обов'язковості судового рішення як засади організації судової влади в державі та конституційної заса-

ди здійснення судочинства розкривається у Науково-практичному коментарі до Закону України «Про судоустрій і статус суддів», де зокрема, зазначено, що «обов'язковість судового рішення має універсальний характер і як принцип передбачає наявність двох складових: загальнообов'язковість як властивість судового рішення та обов'язковість виконання як гарантію його реалізації. При цьому загальнообов'язковість постає як спосіб регулювання відносин, які виникають при реалізації всіх судових рішень незалежно від суб'єктивного ставлення осіб до приписів, які містяться в акті правосуддя» [3, с. 55].

У науці кримінального процесу сформульовані ознаки (властивості) за якими певні положення можна визначити як засади (принципи) кримінального провадження. На думку М.М. Михеєнка, до таких властивостей слід віднести: 1) це найбільш загальні, вихідні положення, ідеї, які мають фундаментальне значення для кримінального процесу, визначають його спрямованість, побудову в цілому, форму і зміст його стадій та інститутів; 2) принципи виражають панівні в даній державі політичні і правові ідеї, які стосуються завдань і способу здійснення судочинства в кримінальних справах; 3) вони повинні бути закріплені в нормах права; 4) принципи повинні повністю діяти у всіх або кількох стадіях кримінального процесу і обов'язково в його центральній стадії – стадії судового розгляду; 5) порушення будь-якого принципу означає незаконність рішення у справі і обов'язково тягне його скасування [4, с. 222].

За обґрунтованим твердженням О.П. Кучинської, до системи основних ознак принципів кримінального провадження належать такі: соціальна обумовленість, нормативність, регулятивність, основоположність, системність, універсальність, непопущність [5, с. 52–56].

Для аналізу правового змісту засади обов'язковості судових рішень важливою є також позиція Д.А. Пешого, згідно з якою основними ознаками засад кримінального

провадження є: 1) нормативність, тобто закріпленість у кримінальному процесуальному законі та змістовна визначеність в конкретній «титультній» нормі; 2) загальність, тобто поширеність дії та можливість реалізації у всіх стадіях кримінального провадження; 3) взаємобумовленість із завданнями кримінального провадження; 4) системність, тобто наявність самостійного, незалежного змісту при тісному взаємозв'язку [6, с. 6, 8, 18].

Як загальна засада кримінального провадження обов'язковість судових рішень закріплена у п. 14 ч. 1 ст. 7 Кримінального процесуального кодексу України (КПК) [7], а її нормативний зміст визначений у ст. 21 КПК спільно із засадою доступу до правосуддя. Зокрема, у ч. 2 ст. 21 КПК встановлено, що «вирок та ухвала суду, що набрали законної сили в порядку, визначеному цим Кодексом, є обов'язковими і підлягають безумовному виконанню на всій території України». Варто погодитись із позицією О. Балацької, що доступ до правосуддя та обов'язковість судових рішень є двома окремими засадами кримінального провадження, які повинні розмежовуватись, незважаючи на їх закріплення в одній статті КПК [8, с. 266].

Засада обов'язковості судових рішень характеризується такою ознакою як загальність, оскільки поширює свою дію на всі стадії кримінального провадження. Згідно з ч. 2 ст. 110 КПК у кримінальному провадженні судові рішення приймається у формі ухвали, постанови або вироку, які мають відповідати вимогам, передбаченим статтями 369, 371-374 КПК. Відповідно, у стадії досудового розслідування слідчий суддя, вирішуючи питання, що належать до його компетенції, постановляє судові рішення у формі ухвали (ч. 2 ст. 369 КПК); під час судового провадження у стадіях підготовчого провадження, судового розгляду, перегляду судових рішень в апеляційному, порядку, а також за нововиявленими або виключними обставинами судові рішення, у якому суд вирішує обвинувачення по суті, викладається у формі вироку (ч. 1 ст. 369 КПК), а судові рішення, у якому суд вирішує інші питання, викладається у формі ухвали (ч. 2 ст. 369 КПК), у стадії перегляду судових рішень у касаційному порядку суд касаційної інстанції постановляє ухвали

та приймає постанови у випадках, передбачених КПК (ч. 2, 3 ст. 369 КПК); у стадії виконання судових рішень суд постановляє судові рішення у формі ухвали (ч. 2 ст. 369 КПК).

Враховуючи, що у ст. 110 та 369 КПК формами судових рішень визначено ухвалу, постанову та вирок, у ч. 2 ст. 21 КПК, що закріплює нормативний зміст засади обов'язковості судових рішень, окрім вироку та ухвали слід зазначити також і постанову суду. Аналогічних змін потребує і ст. 533 КПК, де передбачено, що «вирок або ухвала суду, які набрали законної сили, є обов'язковими для осіб, які беруть участь у кримінальному провадженні, а також для усіх фізичних та юридичних осіб, органів державної влади та органів місцевого самоврядування, їх службових осіб, і підлягають виконанню на всій території України».

Обов'язковість виконання судового рішення кримінально-процесуальний закон пов'язує з набранням ним законної сили.

Набрання судовим рішенням законної сили відбувається у строки і за умов, визначених кримінальним процесуальним законом. Вирок або ухвала суду першої інстанції, ухвала слідчого судді, якщо інше не передбачено КПК, набирають законної сили після закінчення строку подання апеляційної скарги, встановленого КПК, якщо таку скаргу не було подано (ч. 1 ст. 532 КПК). Строки набрання законної сили рішеннями суду першої інстанції, а також ухвалами слідчого судді, залежать від строків для їх апеляційного оскарження, визначених у ч. 2 ст. 395 КПК: 1) вирок та ухвали про застосування чи відмову у застосуванні примусових заходів медичного або виховного характеру набирають законної сили через тридцять днів з дня їх проголошення; 2) ухвали суду про обрання запобіжного заходу у виді тримання під вартою, про зміну іншого запобіжного заходу на запобіжний захід у виді тримання під вартою або про продовження строку тримання під вартою, постановлену під час судового провадження в суді першої інстанції до ухвалення судового рішення по суті, – через п'ять днів з дня її оголошення; 3) інші ухвали суду першої інстанції – через сім днів з дня їх оголошення; 4) ухвали слідчого судді – через п'ять днів з дня їх оголошення. При цьому слід враховувати, що для особи, яка перебу-

ває під вартою, строк подачі апеляційної скарги обчислюється з моменту вручення їй копії судового рішення (абз. 1 ч. 3 ст. 395 КПК). Особливості обчислення строку апеляційного оскарження передбачені і для випадків, коли ухвалу суду або слідчого судді було постановлено без виклику особи, яка її оскаржує, а також якщо вирок було ухвалено без виклику особи у порядку спрощеного провадження щодо кримінальних проступків (ст. 382 КПК) – з дня отримання особою, яка оскаржує судові рішення, його копії (абз. 2 ч. 3 ст. 395 КПК).

Строк апеляційного оскарження, у разі його пропуску, може бути поновлений судом апеляційної інстанції за заявою особи, яка подає апеляційну скаргу (п. 4 ч. 3 ст. 399 КПК). У такому разі судом апеляційної інстанції одночасно вирішується питання про зупинення виконання вироку або ухвали (ч. 4 ст. 534 КПК) і вважається, що вирок чи ухвала суду, ухвала слідчого судді не набрали законної сили (ч. 3 ст. 532 КПК).

Судове рішення, на яке подана апеляційна скарга, якщо його не скасовано, набирає законної сили після ухвалення рішення судом апеляційної інстанції (ч. 2 ст. 532 КПК). Набрання законної сили рішеннями суду апеляційної та касаційної інстанцій кримінальний процесуальний закон визначає з моменту їх проголошення (ч. 4 ст. 532 КПК). Ухвали слідчого судді та суду, апеляційне оскарження яких не передбачено КПК, набирають законної сили з моменту їх оголошення (ч. 5 ст. 532 КПК).

Таким чином, з набранням законної сили судові рішення набуває ознак обов'язковості, яка також дістає прояв у таких властивостях судового рішення, що набрало законної сили, як виключність, незаперечність незмінності та преюдиціальність [3, с. 56].

Виключністю характеризуються судові рішення, якими закінчується кримінальне провадження. Зазначена властивість судових рішень означає неможливість здійснення кримінального провадження, якщо існує вирок по тому самому обвинуваченню, що набрав законної сили, або постановлена ухвала суду про закриття кримінального провадження по тому самому обвинуваченню (п. 6 ч. 1 ст. 284 КПК). Виключність забезпечує конституційну вимогу про те, що ніхто не може бути двічі притягнений до юридичної відповідальності одного виду за

одне й те саме правопорушення (ч. 1 ст. 61 Конституції України). Заборону двічі притягувати до кримінальної відповідальності за одне і те саме правопорушення визначено також як одну із загальних засад кримінального провадження (п. 12 ч. 1 ст. 7, ст. 19 КПК).

Преюдиціальність судового рішення передбачає, що істинність відносин і фактів, встановлених судом і зафіксованих в рішенні, не доводиться знову при розгляді інших справ, в яких беруть участь ті самі особи. Зміст преюдиції полягає в тому, що обставини, які необхідно встановити у справі, що розглядається, не досліджуються вдруге в силу їх встановленості в раніше ухваленому рішенні, ці обставини кладуться в основу рішення, як правило, без перевірки [9, с. 7].

Незаперечність судового рішення означає заборону апеляційного оскарження рішення зі впливом строку, наданого законом на апеляційне оскарження, за виключенням випадків, передбачених законодавством. Рішення суду, яке вступило в законну силу, є обов'язковим і для суду, який його ухвалив. Тому можна сказати, що із обов'язковості судового рішення випливає така властивість як його незмінність. Суд, який ухвалив рішення, уже з моменту його проголошення не має права його відмінити чи змінити. Він не може вносити будь-які зміни, які роблять рішення іншим по суті, не може змінювати наведене в рішенні викладення обставин справи чи його мотиви [10, с. 165].

Загальним правилом, що ґрунтується на незмінності судового рішення, є те положення, що будь-які недоліки судового рішення можуть бути виправлені лише судами вищестоящих інстанцій [11, с. 39–40].

Повноваження постановляти обов'язкові рішення, котрі не може змінити несудовий орган, є невід'ємним для самого поняття «суд» («Фіндлей проти Сполученого Королівства» (Findlay v. the United Kingdom), § 77) [12, с. 21].

У ч. 7 ст. 13 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» також передбачено, що судові рішення не можуть бути переглянуті іншими органами чи особами поза межами судочинства, за винятком рішень про амністію та помилування. Така заборона кореспондує конституційній нормі, відповідно до якої делегування функцій судів, а також привласнення цих функцій

цій іншими органами чи посадовими особами не допускається (ст. 124 Конституції України). Водночас прийняття рішення про помилування віднесено до компетенції Президента України (ст. 106 Конституції України), а оголошення амністії здійснюється законом про амністію, який приймається відповідно до положень Конституції України (ст. 92), Кримінального кодексу України та Закону України «Про застосування амністії в Україні» [3, с. 58].

Отже, з урахуванням викладеного, можемо стверджувати, що з набранням законної сили судове рішення набуває ознак загальнообов'язковості, тобто стає обов'язковим як для суду, який його ухвалив, так і для сторін та інших учасників кримінального провадження, а також для усіх фізичних і юридичних осіб, органів державної влади та органів місцевого самоврядування, їх службових осіб, і підлягає виконанню на всій території України.

Авторитетність судового рішення як акту правосуддя забезпечується і встановленням державою кримінальної відповідальності за умисне невиконання вироку, рішення, ухвали, постанови суду, що набрали законної сили, або перешкоджання їх виконанню (ст. 382 Кримінального кодексу України [13]).

Необхідною умовою забезпечення авторитету судової влади та реалізації права на справедливий суд є належне виконання судових рішень. Кожне судове рішення у кримінальному провадженні, яке не оскаржене і не скасоване, підлягає виконанню у порядку та строки, встановлені КПК. Визначена законом процесуальна діяльність суду та учасників кримінального провадження щодо виконання судових рішень є предметом окремої, завершальної стадії кримінального процесу. Значення стадії виконання судових рішень полягає у втіленні конституційних засад судочинства, принципів і завдань кримінального провадження та кримінального права. Реалізація засад законності, публічності та обов'язковості судових рішень в кримінальному провадженні безпосередньо пов'язані із додержанням встановлених вимог закону в цій стадії. Здійснення завдань кримінального провадження щодо захисту особи, суспільства та держави від кримінальних правопорушень, а також притягнення до відповідальності в міру своєї вини кожного, хто

вчинив кримінальне правопорушення (ст. 2 КПК), буде неможливою без виконання судових рішень.

Ще одним аспектом правового змісту засади обов'язковості судових рішень є його обов'язковість для правозастосування. Це стосується, зокрема, обов'язковості врахування висновків щодо застосування норм права, викладених у постановах Верховного Суду, іншими судами при застосуванні таких норм права (ч. 6 ст. 13 Закону України «Про судоустрій і статус суддів»).

Відповідні положення для сфери кримінального судочинства встановлені у ч. 6 ст. 368 КПК, де передбачено, що обираючи і застосовуючи норму закону України про кримінальну відповідальність до суспільно небезпечних діянь при ухваленні вироку, суд враховує висновки щодо застосування відповідних норм права, викладені в постановах Верховного Суду.

Слушною є думка Д.О. Скрипник, що врахування судами правових позицій щодо застосування певних норм права, викладених у постановах Верховного Суду, відбувається не лише під час ухвалення вироку, а й інших судових рішень у кримінальному провадженні [14, с. 39–40].

Аналізуючи обов'язковість судових рішень Верховного Суду окремо слід зауважити про вимоги ч. 2 ст. 439 КПК щодо обов'язковості вказівок суду, який розглянув справу в касаційному порядку (тобто Верховного Суду), для суду першої чи апеляційної інстанції при новому розгляді. У цьому випадку передбачено обов'язковість відповідних позицій суду касаційної інстанції у конкретному кримінальному провадженні.

Якщо ж розглядати зазначені вище положення ч. 6 ст. 368 КПК з точки зору забезпечення їх реалізації, то з цього приводу науковцями цілком обґрунтовано звертається увагу на невизначеність наслідків неврахування висновків Верховного Суду при ухваленні нижчими судами рішень з аналогічних правових питань. Адже, якщо суд прийняв рішення, не взявши до уваги (зокрема, проігнорував) висновок Верховного Суду щодо застосування норми права, та жоден з учасників судового провадження не звернувся з касаційною скаргою на таке рішення, Верховний Суд не має важелів реагувати на виявлений ним випадок відходу від свого правового висновку [15, с. 155–156].

Для запровадження реального механізму забезпечення єдності судової практики та посилення відповідального підходу правозастосовників у царині забезпечення єдності застосування закону, науковцями пропонується унормувати додаткову підставу оскарження рішення суду, сутність якої полягає у його невідповідності правовій позиції Верховного Суду щодо застосування норми права у подібних правовідносинах [14, с. 165; 15, с. 170].

При цьому важливим є застереження про надання повноважень суду першої та апеляційної інстанції за наявності відповідних підстав відступити від правової позиції Верховного Суду у подібних правовідносинах. При цьому, відступаючи від висновку Верховного Суду, суд має продемонструвати свою обізнаність щодо наявної позиції Верховного Суду та докладно вмотивувати необхідність відступу від неї, а саме – навести необхідну та достатню сукупність аргументів правового характеру, що пояснюють таку позицію [15, с. 170].

Окрім обов'язковості врахування судами висновків Верховного Суду, Законом України «Про судоустрій і статус суддів» передбачено також обов'язковість висновків щодо застосування норм права, викладених у постановках Верховного Суду, для всіх суб'єктів владних повноважень, які застосовують у своїй діяльності нормативно-правовий акт, що містить відповідну норму права (ч. 5 ст. 13). Відповідно, у кримінальному провадженні ця норма поширює свою дію на таких суб'єктів сторони обвинувачення як прокурор, керівник органу досудового розслідування, слідчий, керівник органу дзнання і дзнавач.

Висновки. Обов'язковості судових рішень притаманні сформульовані в науці кримінального процесу ознаки засади кримінального провадження. Вона має нормативне закріплення у Конституції України (п. 9 ч. 2 ст. 129), Законі України «Про судоустрій і статус суд-

дів» (ст. 13) та Кримінальному процесуальному кодексі України (п. 14 ч. 1 ст. 7, ст. 21). Засада обов'язковості судових рішень поширює свою дію на всі стадії кримінального провадження, а відтак, характеризується такою ознакою як загальність. Ознака системності має прояв у взаємозв'язках засади обов'язковості судових рішень з іншими засадами кримінального провадження, зокрема, законності, публічності, презумпції невинуватості, заборони двічі притягувати до кримінальної відповідальності за одне і те саме правопорушення та ін. Очевидний і зв'язок засади обов'язковості судових рішень із завданнями кримінального провадження, адже без виконання судових рішень буде неможливим захист особи, суспільства та держави від кримінальних правопорушень і притягнення до відповідальності в міру своєї вини кожного, хто вчинив кримінальне правопорушення.

З набранням законної сили судові рішення набуває ознак загальнообов'язковості, тобто стає обов'язковим як для суду, який його ухвалив, так і для сторін та інших учасників кримінального провадження, а також для усіх фізичних і юридичних осіб, органів державної влади та органів місцевого самоврядування, їх службових осіб, і підлягає виконанню на всій території України. Окрім зазначеного, засада обов'язковості судових рішень у кримінальному провадженні містить правозастосовний аспект, який передбачає обов'язковість врахування висновків щодо застосування норм права, викладених у постановках Верховного Суду, іншими судами при застосуванні таких норм права, а також обов'язковість висновків щодо застосування норм права, викладених у постановках Верховного Суду, для всіх інших суб'єктів владних повноважень, які застосовують у своїй діяльності у кримінальному провадженні нормативно-правовий акт, що містить відповідну норму права.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Конституція України від 28 червня 1996 року. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>
2. Про судоустрій і статус суддів : Закон України від 2 червня 2016 року № 1402-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19>
3. Закон України «Про судоустрій і статус суддів». Науково-практичний коментар / за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. М. А. Погорецького, д-ра юрид. наук, доц. О. З. Хотинської-Нор та д-ра юрид. наук, проф. О. Г. Яновської. Київ: Алерта, 2019. 668 с.
4. Михеєнко М. М. Проблеми розвитку кримінального процесу в Україні : вибрані твори. Київ: Юрінком Інтер, 1999. 240 с.
5. Кучинська О. П. Принципи кримінального провадження в механізмі забезпечення прав його учасників : монографія. Київ : Юрінком Інтер, 2013. 288 с.
6. Пеший Д. А. Засада законності та її забезпечення у досудовому кримінальному провадженні : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2016. 24 с.
7. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 року. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>
8. Балацька О. Доступ до правосуддя як загальна засада кримінального провадження. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. № 8. С. 262–268.
9. Бережний О. І. Преюдиціальність судових рішень у кримінальних справах : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Харків, 2003. 20 с.
10. Тайлієва Х. Р. Судові рішення у кримінальному процесі : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2016. 218 с.
11. Хотинська О. З. Обов'язковість судових рішень як конституційна засада судочинства України: дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.10. Київ, 2006. 195 с.
12. Посібник зі статті 6 Конвенції – Право на справедливий суд (кримінально-процесуальний аспект). Оновлено 31 грудня 2019 року. URL: https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/Guide_Art_6_criminal_UKR
13. Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>
14. Скрипник Д.О. Теоретичні та практичні аспекти правових позицій Верховного Суду у кримінальному провадженні : дис. ... докт. філософії : 081. Одеса. 2023. 251 с.
15. Єдність судової практики у вимірі стандартів якості кримінального процесуального законодавства України : монографія /за заг. ред. О. Г. Шило ; Нац. акад. прав. наук України, НДІ вивч. проблем злочинності ім. акад. В. В. Сташиса. Харків : Право, 2023. 352 с.